

Nr 217.

Av herr von Geijer m. fl., i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående huvudgrunderna för en rättegångsreform.

Vårt rättegångsväsen lider ovedersägligen av åtskilliga bristfälligheter, vilkas avhjälpande snarast möjligt framstå som en angelägenhet av största vikt. Bland dessa bristfälligheter hava särskilt påtalats långsamheten i själva rättsproceduren särskilt hos överrätterna, otillräcklig koncentration och alltför många uppskov vid målens handläggning inför underrätt, ett föråldrat bevissystem, som motverkar en önskvärd fri bevisprövning, stundom bristande tillförlitlighet hos underrättens protokoll samt, beträffande brottmålen, åklagarväsendets tillstånd.

Å andra sidan måste det erkännas, att processkostnaderna hos oss torde ställa sig relativt låga och antagligen ej obetydligt lägre än i andra länder.

Om sättet för avhjälpande av rådande missförhållanden på rättegångsväsendets område äro meningarna åtminstone i vissa väsentliga avseenden delade. Processkommissionen anser en fullständig omstöpning av hela rättegångssystemet såväl vid underrätterna som i överrätterna oundgängligen nödvändig. Andra åter förmena, att man bör inrikta sig närmast på avhjälpande av tydliga fel med bibehållande i största möjliga utsträckning av själva systemet, som tillämpats och prövats under sekler och i huvudsak befunnits gott.

Kungl. Maj:t har nu i proposition nr 80 lämnat riksdagen tillfälle att avgiva yttrande angående av chefen för justitiedepartementet angivna huvudgrunder för en rättegångsreform. Denne har förklarat sig anse, att en allmän reform av vårt rättegångsväsen vore av behovet påkallad samt att en sådan borde, i huvudsaklig överensstämmelse med av honom angivna riktlinjer, så snart sig göra låter, komma till stånd. Han finner, att det är av stor vikt att redan på nuvarande skede klarhet vinnes, huruvida huvudgrunderna för reformen uppbäras av en mera allmän åskådning inom riksdagen.

Då vi anse, att en tillfredsställande förbättring av rättsskipningen skulle kunna ernås redan genom ett godtagande av vissa av de huvudgrunder, som i propositionen innehållas, och att således vid utförandet av dessa lösandet av vissa av oss såsom befogade ansedda reformkrav skulle kunna äga rum, hava vi ansett oss böra angiva dessa grunder. Genom en begränsning i reformen skulle en del av de ändringsförslag, som departementschefen förordad men som i de över processkommissionens betänkande hörda myndigheternas och samman-

slutningarnas utlåtanden väckt betänksamhet, kunna bortfalla. Då vi nu redogöra för den uppfattning, vartill vi vid genomgående av propositionen med tillhörande utlåtanden kommit, erfordras ej någon utförligare motivering för skälen för denna vår uppfattning, som i särskilda hänseenden fått uttryck i nämnda utlåtanden.

Rörande nödvändigheten att införa fri bevisprövning biträda vi det föreliggande förslaget, som i sina principer i huvudsak torde motsvara en allmänt gängse uppfattning.

Vi ansluta oss jämväl till propositionens krav på att rättegången vid underätterna måste vila på en såvitt möjligt koncentrerad förhandling, en förhandling för vilken klarläggande bestämmelser böra givas, och därvid stor makt lägges i domstolens hand. För att underlätta denna koncentration synes oss en förberedande förhandling vara av stor betydelse, vilken förhandling dock ej får undanskjuta huvudförhandlingen, där enligt vår mening allt material från den förberedande förhandlingen bör framläggas. Vid huvudförhandlingen böra parterna i möjligaste mån muntligen utföra sin talan, men rätten att uppläsa skriftliga inlagor bör ej betagas i de fall, då detta för handläggningens reda kan vara lämpligt. Protokollet bör ej beskäras i den omfattning, som föreslagits, men protokollet läser åtminstone i vad det rör upptagande av vittnesutsagor och liknande kunna omedelbart justeras. Med den koncentrerade förhandlingen såsom grund och med ett protokoll åstadkommet med beaktande av de av Svea hovrätt påvisade förbättringar bör domstolen hava ett material att döma på antingen — i mindre mål — omedelbart eller — i mål med mera invecklat saksammanhang — inom en kort tid.

Erhålles ett protokoll av vederhäftigaste beskaffenhet, bör en större säkerhet finnas för att hovrätt skall kunna — utan att ånyo till muntlig förhandling upptaga målet — avdöma detsamma, dock att, om hovrätten på parts yrkande eller eljest så finner erforderligt, muntlig förhandling skall äga rum. En obligatorisk muntlig förhandling synes där ej vara påkallad i rättssäkerhetens intresse och är ur snabbhets- och kostnadssynpunkt ej att förorda. För bevisnings förnyade förebringande eller av andra skäl kan ett mål lämpligen till underrätten återförvisas.

Av vad vi här anfört följer, att vi ej heller kunna anse nödigt att, annat än i särskilda starkt avgränsade fall, uppehålla principen om omedelbarhet i Högsta domstolen, utan att högsta domstolsförfarandet bör fortgå efter i huvudsak samma linjer som för närvarande.

I avseende å underdomstolarna tillåta vi oss framhålla, hurusom principen att ett enhälligt uttalande av nämnden skall erfordras för att överrösta domen för visso är ägnad att giva styrka i allmänna uppfattningen åt nämndemansinstitutionen och att denna princip därför bör bibehållas; med denna vår principiella ståndpunkt synes det oss vara oförenligt att införa nämnd vid kollegial domstol, inom vilken olika meningar i sak kunna uppstå. Vi instämma också till fullo med det yttrande, som en av lagrådets ledamöter avgivit, att förslagen om införande av nämnd i vissa brottmål vid stadsdomstolarna och hovrätterna måste betraktas som en gärd åt tidsandan mera än som en verk-

lig förbättring i sak. Även av andra ledamöter av lagrådet hava härutinnan betänkligheter uttalats. Vi anse därför, att förslaget om införande av nämnd vid rådhusrätt och hovrätt ej bör biträdas.

Till vad propositionen innehåller om nödvändigheten att tillsättning av rådhusrättsdomare skall ske under från statssynpunkten betryggande former och att vissa mindre städer böra förläggas under landsrätt giva vi vår anslutning, dock att i sistnämnda avseende varsamhet vid bestämmelsernas avfattning bör äga rum.

Med största varsamhet anse vi även böra förfaras i ärenden, som avse förstorande av domsagorna. I en alltför stor domsaga kan ej finnas utrymme för det förtroendefulla förhållandet mellan domare och befolkning, som vi anse vara en av vårt rättegångsväsendes värdefullaste tillgångar. Avståndet till domsagkansliet för befolkningen bör ej heller göras för stort.

Vad slutligen åklagareväsendet angår, dela vi departementschefens åsikt därom, att de brister, som vidlåda den nuvarande ordningen, äro så djupgående, att en genomgripande reform här ej bör undanskjutas. På de riktlinjer, som departementschefen uppdragit, våga vi oss emellertid nu ej närmare ingå.

Ehuru vi ej, såsom vi förut angivit, ansett oss böra i vidlyftigare mån än som skett till behandling upptaga huvudgrunderna i den kungl. propositionen, hava vi dock velat angiva de synpunkter, enligt vilka vi finna, att medelst en del samlade partiella reformers genomförande bristfälligheterna i rättegångsväsendet skulle kunna bliva avhjälpta utan att ett starkare ingripande i nuvarande rättegångsordning skedde än som vore av behovet påkallat och motsvarade befogade önskemål hos allmänheten. Därest den fria bevisprövningen fastslås, ett så vitt möjligt koncentrerat rättegångsförfarande ordnas, större omsorg ägnas åt att göra protokollen tillförlitliga och, vad städerna vidkommer, domarnas tillsättande även där sker under betryggande former och de mindre städerna i lämplig mån förenas med landsbygdens jurisdiktion samt nuvarande indelning av domsagorna i görligaste mån bibehålles, våga vi antaga, att hela landets rättsskipning skall kunna motsvara även en modern rättegångsforms krav.

Vid hemställa därför,

att riksdagen måtte vid besvarandet av den kungliga propositionen taga hänsyn till de av oss här ovan framförda synpunkter.

Stockholm den 28 februari 1931.

K. von Geijer.

O. A. Ernfors.

Erik Anderson.